Obsesia identitătii

Întrebat de Daciana Branea care sînt, în opinia lui, principalele caracteristici ale Europei Centrale, Tony Judt consideră drept un aspect esential "obsesia autodefinirii". Profesorul de studii europene de la New York University spune în continuare (textul dialogului de la Timisoara, din octombrie 1998, din cadrul Fundatiei "A treia Europă", a fost publicat, laolaltă cu altele apartinînd lui Judt, în *Europa iluziilor,* Polirom, 2000): "Nimeni n-ar întreba în mod normal care sînt caracteristicile literaturii franceze, engleze sau germane. Dar în cazul celei central-europene, întrebarea se repetă în mod obsesiv, pentru că există în cultura acestui spatiu o combinatie ciudată între *o mare sigurantă intelectuală* si *o mare nesigurantă identitară*". Sublinierile îmi apartin. Îl rog pe cititorul însemnărilor de fată să retină cele două elemente ale combinatiei. Voi reveni la ele, după un ocol pe care-l cred necesar în lămurirea problemei însesi a nevoii de autodefinire care apare în anumite culturi. Tony Judt e de părere că Europa Centrală e mai degrabă un concept decît o realitate cu granite determinabile (sau, cu atît mai putin, unanim admise), unul din acele concepte care le fac trebuintă, bunăoară, fizicienilor ca să descrie atomul sau astronomilor ca să descrie unele fenomene din univers la care nu au acces nemijlocit.

Observatia lui Judt mi-a readus în minte faimoasa dilemă a lui George Steiner în căutarea limbii sale materne (de la paginile 154-163 ale editiei românesti, Univers, 1983, a genialei sale cărti intitulată *După Babel*). Născut la Paris, dintr-un tată evreu ceh si o mamă probabil alsaciană, crescut în Franta si în SUA, vorbind de la început în casă franceză, engleză si germană, cu "particule puternice de cehă si idis austriac", dincolo de care răsuna ecoul ebraicii, Steiner s-a folosit întreaga viată - ca să vorbească ori să scrie - de cele trei limbi principale. N-a reusit să descopere pe nici o cale (nici apelînd la hipnoză, la metode pe care i le-au indicat psihiatrii etc.) care, dintre acestea a reprezentat pentru el "o *Muttersprache* mai profundă pe verticală decît celelalte două". Frustrarea lui Steiner a fost de natură identitară. El s-a întrebat dacă nu cumva "indivizii multilinguali sau copiii crescuti simultan în contextul *prea multor* limbi (există oare un număr critic?) sînt predispusi la schizofrenie si tulburări de personalitate".

Se remarcă lesne că tema speculatiei lui Judt cu privire la culturile multiple, precum aceea a Europei Centrale dintre 1818 si 1918, si tema lui Steiner, cu privire la poliglotii din nastere revin la o unică obsesie, a identitătii. S-ar părea că si multiculturalismele de felul celui central-european, si multilingvismul unor insi născuti în spatii

multietnice conduc uneori la schizofrenie sau la tulburări de personalitate adică din care ia nastere obsesia cu pricina. Culturile monocolore sau cu dominante nete suferă mai putin de neîncredere în ele însesi si nu tin numaidecît si la tot pasul să se autodefinească.

Există totusi unele exceptii de la această regulă empirică, dacă o pot numi asa, care sînt importante, fiindcă în loc să confirme regula, par s-o pericliteze. O exceptie este chiar tara de adoptiune atît pentru Steiner, cît si pentru Judt: SUA. Multiculturalismul central-european de acum două secole seamănă, raportat la acela nord-american de astăzi, cu o picătură de apă dintr-un ocean. Si totusi n-am băgat de seamă ca nord-americanii să fie preocupati de identitatea lor sau să caute a se defini cu tot dinadinsul. O exceptie contrară o înfătisează unele tări mici, relativ omogene etnic, lingvistic si religios, care se dau deseori de ceasul mortii negăsindu-si (mai corect: avînd această impresie) formula identitară proprie. Să mai spun că România este exemplul perfect? O tară cu o limbă atît de unitară, încît n-are, în sensul strict, dialecte, cu peste optzeci de procente de ortodocsi si cu peste nouăzeci de români etnici îsi are de cîteva secole, dacă nu chiar de la formarea statului, în orice caz de la aparitia constiintei nationale si a constiintei originii latine, obsesiile ei identitare. Mai concret spus, de fiecare dată, în acest timp, cînd românii au fost pusi în situatia de a fi integrati în comunitatea supranațională de care tineau firesc, în Europa, cu alte cuvinte, s-a născut în ei impulsul contrar, izolationist sau aspirînd la un alt spatiu spiritual, cum ar fi acela răsăritean, s-au produs "revolta fondului nostru nelatin", tracismul, dacismul si celelalte.

Mi-e greu să găsesc acum o explicatie satisfăcătoare pentru exceptiile cu pricina. În ce ne priveste, am totusi de făcut unele precizări. Schizofrenia, pomenită de Steiner si evidentă în subtext si la Judt, nu e chiar boala de care suferă cultura română. Să ne reamintim că Judt notează că, la central-europeni, obsesia autodefinirii vine dintr-o combinatie de doi termeni morali. Schizofrenia e cuprinsă în cel de al doilea: nesiguranta identitătii. În cel dintîi, siguranta intelectuală, se poate dimpotrivă întrevedea, dacă ne gîndim bine, o înclinatie paranoică. Trebuie să spun că, în comportamentul românesc, prevalează mai cu seamă siguranta decît nesiguranta de sine. Obsesia noastră nu-si are la propriu vorbind cauza în dileme identitare, ci, tocmai invers, în prea apăsate convingeri cu privire la însusirile si originile noastre. Nationalismul românesc e mai putin tulburat de îndoieli decît animat de certitudini, este arogant, nu umil. Si dacă dorim să căutăm aici un complex, căci poate exista si asa ceva, el este de superioritate, nu de inferioritate. Obsesia noastră de a ne autodefini nu izvorăste din spaima că n-avem identitate, ci din iritarea că identitatea nu ne este recunoscută la valoarea ei. Cu exceptia tînărului Cioran, nici unul din gînditorii nostri nationalisti nu are comportare schizofrenică, defensivă, autocritică si

pesimist-prăpăstioasă. Paranoia se observă clar la cei mai multi, ultimul exemplu (dar cît de caracteristic!) fiind Noica, ofensiv, critic îndeosebi la adresa altora si optimist mai dincolo de marginile adevărului.